

integrace a inkluze

ve školní praxi

SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY DĚtí, ŽÁKŮ A STUDENTŮ

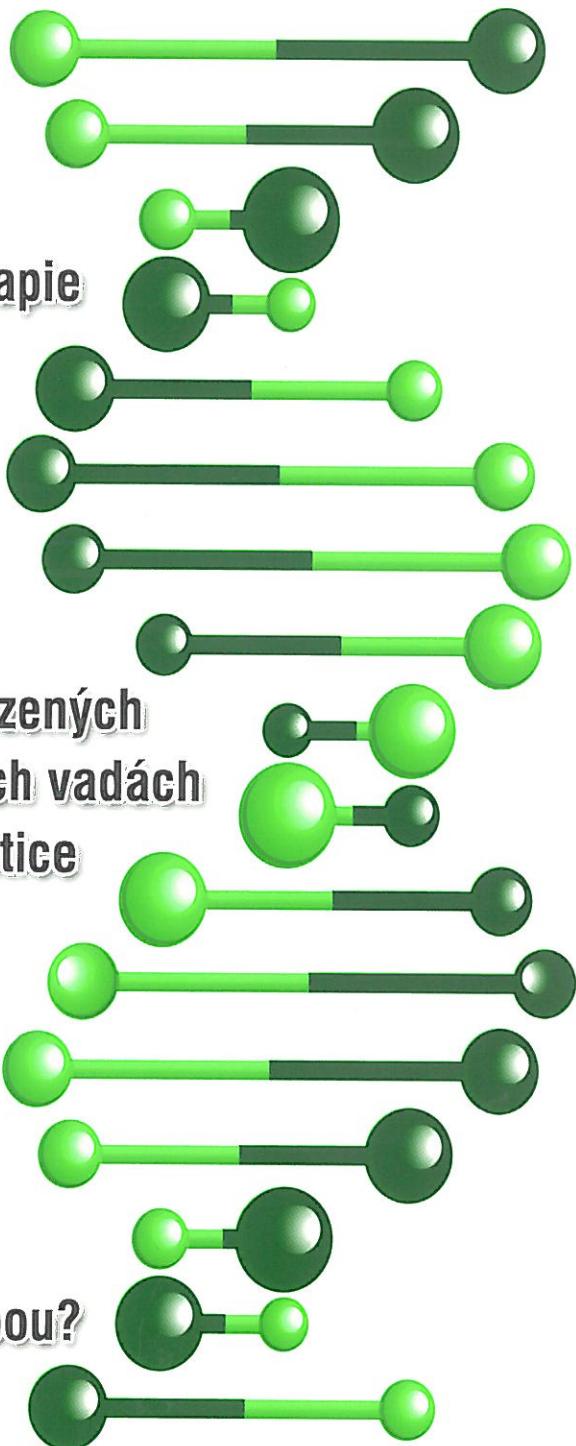
Williamsův syndrom aneb Děti s elfí tváří v inkluzivním vzdělávání

Využití animoterapie

při nápravě a reeduкаci řeči

Jak vyučovat o vrozených
vývojových vadách
a klinické genetice

Je integrace neslyšících
vždy tou správnou volbou?

Williamsův syndrom aneb Děti s elfí tváří

Mgr. Martina Danišková

Williamsův syndrom je ojediněle se vyskytující genetická porucha, která se objeví přibližně u jednoho z 10 000 až 20 000 narozených dětí. Toto postižení s sebou nese celou řadu příznaků. Občanské sdružení Willík vydalo v roce 2011 příručku *Edukace dětí s Williamsovým syndromem*, z níž tento příspěvek čerpá a jež vznikla proto, aby informovala poradenské a pedagogické pracovníky o tomto zřídka se vyskytujícím postižení a seznámila je se speciálními vzdělávacími potřebami a zvláštnostmi dětí s tímto syndromem.

Děti s Williamsovým syndromem mají ve většině případů nějakou formu mentálního deficitu, typické je pro ně nerovnoměrné rozložení jednotlivých schopností. Tomu odpovídají i problémy ve výuce a v praktickém životě. Informace ve výše zmíněné brožuře čerpají jednak z odborné zahraniční literatury, jednak jsou získány od pedagogů a poradenských pracovníků, kteří během své praxe pracovali s dětmi s Williamsovým syndromem, a v neposlední řadě i od rodičů těchto dětí.

Specifické problémy, o nichž tento příspěvek pojednává, se mohou, ale nemusejí vyskytnout u všech dětí s Williamsovým syndromem.

Co je Williamsův syndrom

Williamsův syndrom (dále jen WS) je vzácná geneticky podmíněná porucha, která vzniká **poškozením 7. chromozomu**, tzv. mikrodelecí chromozomu 7q11.23. Tento syndrom se někdy (zejména v německy mluvících zemích) také nazývá **Williams-Beurenův syndrom**, neboť lékaři Williams a Beuren popsal uvedené onemocnění v letech 1961–1962 nezávisle na sobě.

WS postihuje svého nositele na celý život a projevuje se celou řadu příznaků. Lidé s WS jsou si velmi podobní, charakteristický pro ně bývá **malý vzhůru, široká ústa s výraznými rty, drobný nos, plné líce, hvězdicovitý**

tvar duhovky. Tomuto postižení se dříve rovněž přezdívalo syndrom „elfí (skřítkovské) tváře“.

Děti s WS mají od narození opožděný psychomotorický vývoj, který se později projevuje zpravidla v úrovni **lehké až středně těžké mentální retardace**. Lidé s WS bývají až nezvykle **společenskí, komunikativní a důvěřiví**. Mívají dobré vyjadřovací schopnosti se širokou slovní zásobou, ale problémem je pro ně zrakově-prostорové vnímání. Bývají velmi muzikální, hudba je přitažuje a může být vhodným prostředkem k motivaci. Lidé s WS vyžadují celoživotní podporu a málodky dosáhnou plné nezávislosti. Williamsův

syndrom se vyskytuje na celém světě a rovnoměrně postihuje ženy i muže. Porucha se dá zjistit pouze genetickým vyšetřením, **metodou zvanou FISH (Fluorescent In Situ Hybridization)**.

Podezření na WS může vzejít od odborných lékařů, kteří mají dítě s WS ve své péči, např. od kardiologa, neurologa, endokrinologa nebo psychologa, či od speciálního pedagoga, který zjišťuje příčinu psychomotorického opoždění a všimne si charakteristických znaků WS. Stále ještě není výjimkou, že diagnóza WS je stanovena až v předškolním nebo i v pozdějším věku dítěte.

U zdravých rodičů není zvýšené riziko postižení u dalšího potomka, není ani zvýšené riziko přenosu u sourozenců dětí s WS na jejich děti. **Jedinci s WS však mají 50% pravděpodobnost narození potomka se stejným postižením.**

Specifické zdravotní problémy jedinců s WS

1. Vrozené vady srdce a velkých cév

- ✖ Kardiovaskulární onemocnění se vyskytují až u 85 % jedinců s WS.
- ✖ Nejčastějším srdečním onemocněním je supravalvulární aortální stenóza (SVAS), supravalvulární stenóza plicnice, defekt komorového septa.
- ✖ Závažnost srdeční vady je u každého jedince jiná. Někdy stačí pouze sledování kardiologem, jindy nastupuje farmaceutická léčba, u řady dětí je zapotřebí operační zákrok, další vady operovat nelze. Celková anestezie každopádně představuje pro děti s WS zvýšené riziko.

2. Zvýšená hladina vápníku v krvi (hyperkalcémie)

- ✖ Tato porucha se vyskytuje zejména po narození a v prvních letech

života, kdy je často spojena s odmítáním potravy a zvracením, ve výším věku spontánně vymizí.

3. Zvýšená citlivost na zvuky (hyperacusis)

- ✖ Některým jedincům může hyperacusis způsobovat až bolest, např. zvuky jako zahřmění, elektrospotřebiče, lidský pláč a mnoho dalších.
- ✖ Děti reagují zakrýváním uší, jiné se začnou vztekat a plakat.
- ✖ V dospělosti se citlivost na zvuky zlepšuje, avšak třetina dospělých osob má s přecitlivělostí na zvuky stále problémy.

4. Problémy pohybového aparátu

- ✖ Skoliozy
- ✖ Kloubní hypermobilita

5. Poruchy růstu

- ✖ Většina dětí s WS se rodí s nízkou porodní hmotností.
- ✖ I v dospělém věku jsou menší postavy (průměrná výška u žen je 152 cm a u mužů 167 cm).

6. Opožděný psychomotorický vývoj

- ✖ Přibližně u 75 % jedinců s WS se vyskytuje různý stupeň mentálního postižení.
- ✖ Nejčastěji se jedná o lehkou až středně těžkou mentální retardaci.
- ✖ U ostatních dětí se vyskytuje poruchy školních dovedností.

7. Další specifické problémy

- ✖ Poruchy funkce ledvin
- ✖ Dysfunkce štítné žlázy
- ✖ Zrakové vady
- ✖ Stomatologické vady (anomalie chrupu, chyběné postavení zubů)
- ✖ Chronické záněty středního ucha
- ✖ Pupeční a tříselné kůly
- ✖ Předčasně šedivění vlasů v dospělém věku

Silné a slabé stránky dítěte s Williamsovým syndromem

Děti s WS potřebují – až na zcela ojedinělé výjimky – **speciální podporu při vzdělávání**. V řadě jednotlivostí se děti s WS neliší od jiných dětí s mentálním postižením, a mohou tudíž těžit z běžně používaných pedagogických postupů. V dalších oblastech je pro ně ale typické nevyrovnané rozložení jednotlivých schopností.

V klasických inteligenčních testech dosahují výraznější lepších výsledků ve verbálních úlohách ve srovnání s testy neverbálními. Tomu odpovídají i problémy ve výuce a v praktickém životě.

Slabé stránky dítěte s WS

- Problémy s jemnou a hrubou motorikou.
- Potíže ve zrakově-prostorové orientaci.
- Impulzivita, ale ne vždy hyperaktivita.
- Problémy s vizuální pamětí.
- Soustředěnost na detaily, uniká jím celkový koncept.
- Problémy s abstraktními pojmy / / problémy s abstraktním myšlením.
- Obtížné zpracovávání neverbálních informací.
- Velmi častá, až obtěžující konverzace na oblíbené téma.
- Zvýšená citlivost na zvuky – extrémně vadí např. vysavač, mixér, psí štěkot, motorová pila, hrom, dětský pláč, prasknutí balonku, cinkání talířů apod. (u každého jiné), některé zvuky mohou dítěti způsobovat až bolest.
- Vyšší výskyt problémového chování (emoční poruchy, psychiatrické poruchy, nekontrolovatelné výbuchy vzteku) než u ostatní populace dětí s mentálním postižením.
- Úzkostnost (některé děti s WS trpí nadměrnou úzkostí a frustracemi – může se projevit kousáním rtů,

vytrháváním vlasů, škrábáním se apod., proto je vhodné zvážit medikamentózní léčbu formou antidepresiv).

Silné stránky dítěte s WS

- Společenská a přátelská povaha.
- Empatie.
- Mluvit začínají později, ale mají výborné vyjadřovací schopnosti (převažující nad porozuměním!).
- Plynulý a zřetelný mluvený projev.
- Bohatá slovní zásoba.
- Paměť na zvuky a slova.
- Dlouhodobá paměť na informace.
- Nadání pro hudbu a rytmus.
- Dobrá paměť na obličeje.

Edukace dětí s Williamsovým syndromem

Převážná většina dětí s WS vyžaduje při vzdělávání speciální podporu.

Každé dítě je individuální bytost se svými silnými i slabými stránkami a určitými povahovými vlastnostmi, proto není možné nalézt jedno řešení, které by bylo ideální pro všechny děti s WS. Výběr nejvhodnějšího zařízení závisí na individuálních schopnostech dítěte, ale také na dosahu školských zařízení v místě bydliště. Rozhodnutí o výběru vhodného zařízení vyžaduje spolupráci mezi rodiči dítěte a poradenským zařízením.

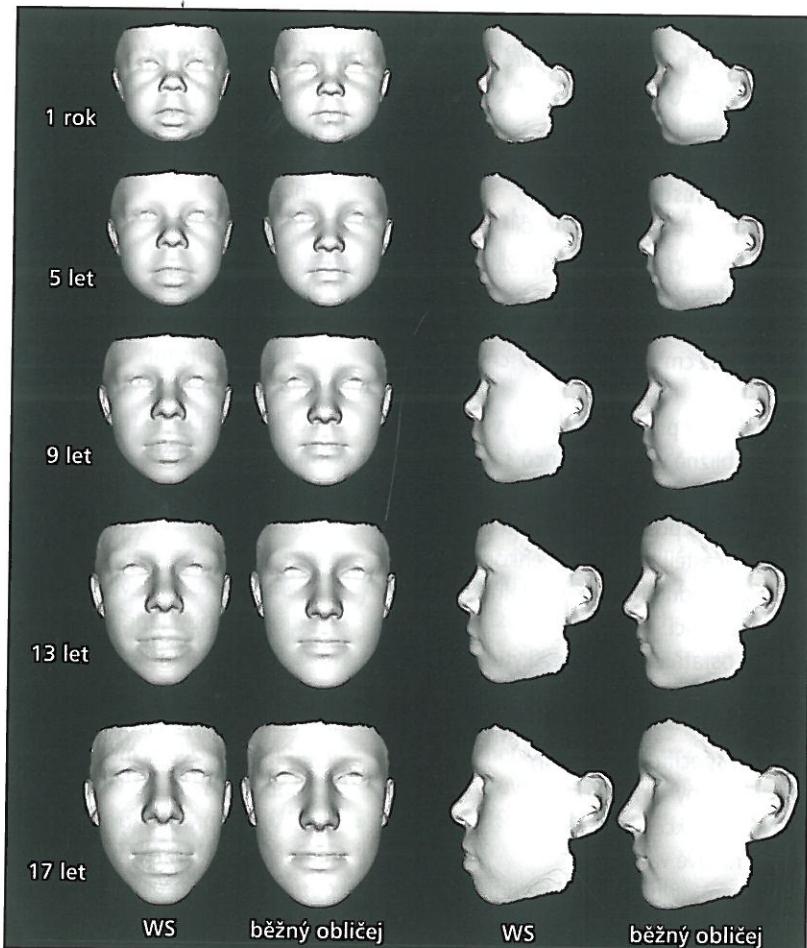
Mezi jedinci s WS jsou značné rozdíly, proto jsou u každého z nich potřeba a možnosti jiné.

V České republice má každé dítě právo být vzděláváno. Toto právo je zajištěno Listinou základních práv a svobod. Česká republika v roce 2010 přijala **Úmluvu Organizace spojených národů o právech osob se zdravotním postižením**, která garantuje práva respektování odlišnosti, rovné příležitosti, plné zapojení do společnosti, ale také práva v oblasti vzdělávání a integrace dětem s postižením.

Systém vzdělávání v České republice upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vysším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami upravuje § 16 tohoto zákona.

Formy, způsob a podmínky vzdělávání těchto žáků upravuje MŠMT vyhláškou č. 103/2014 Sb., kterou se mění vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Tyto děti mají ze zákona právo na vzdělání o obsahu, formách a metodách odpovídajících jejich potřebám a možnostem, právo na vytvoření podmínek pro vzdělávání, právo na pomoc školského poradenského zařízení, právo na bezplatné užívání speciálních učebnic, speciálních didaktických a kompenzačních pomůcek poskytovaných školou a právo na vzdělávání alternativními komunikačními prostředky. Při hodnocení těchto žáků by se mělo přihlížet k povaze postižení či znevýhodnění.

Williamsův syndrom (WS či WMS; rovněž znám jako Williams-Beurenův syndrom či WBS) je vzácná neurologická porucha vyznačující se charakteristickými „elfími“ rysy tváře, neobvykle přátelským chováním a důvěřivostí vůči cizím lidem.

Mezi formy speciálního vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami patří:

- individuální integrace;
- skupinová integrace;
- speciální škola (škola samostatně zřízená pro žáky se zdravotním postižením), nebo
- kombinace těchto forem.

Rodiče mají právo si školu vybrat – důležité je zvážit všechny aspekty a konzultovat možnosti dítěte s příslušným poradenským zařízením. Zařazení žáka do některé z těchto forem vzdělávání provádí ředitel školy se souhlasem rodičů (či zákonného zástupce dítěte) nebo se souhlasem zletilého žáka. Děje se tak na základě doporučení školského poradenského zařízení, které současně navrhne míru podpůrných opatření, např. snížení počtu žáků ve třídě, zajistění služeb asistenta pedagoga apod.

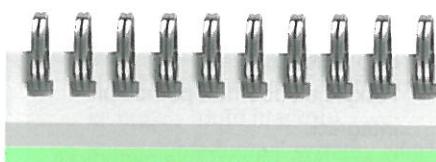
Předškolní vzdělávání

Řada dětí s WS zvládne návštěvu **běžné mateřské školy**, integrace však vyžaduje podporu vedení mateřské školy, včetně pedagogických pracovníků (snížený počet žáků ve třídě, přijetí asistenta). Další možností je **speciální třída v běžné mateřské škole, speciální mateřská škola, denní centrum** nebo **stacionář**, kde se mohou dětem věnovat speciální pedagogové a pracovníci s praxí v práci s dětmi se speciálními potřebami.

Někteří rodiče dětí s WS mají snahu být se svým dítětem doma, jak nejdéle to je možné, proto je důležité zejména matky podpořit v tom, aby se nebály své dítě alespoň na chvíli předat do rukou zkušených odborníků.

Předškolní zařízení je nutné vybírat mimo jiné také podle toho, jak závažná je u dítěte citlivost na zvuky. Pokud dítěti s WS vadí křik dětí, nebudeme je

zařazovat do takové třídy, kde je většina dětí s těžší mentální retardací nebo s autismem – tyto děti často způsobují zvuky, které jsou pro děti s WS někdy až extrémně bolestivé.

Doporučení:

- Třídy s menším počtem žáků.
- Zapojení asistenta pedagoga, příp. osobního asistenta.
- Vhodné didaktické pomůcky, zapojení hudby, rytmizace.
- Zapojení logopeda – motivujte rodiče, aby s logopedickou péčí začali co nejdříve, nejlépe ještě v době před vstupem do předškolního zařízení (orofaciální stimulace, alternativní metody komunikace, např. obrázkový systém VOKS).
- Respektování vžitých návyků.
- Spolupráce s rodiči.

Školní vzdělávání

Pro některé děti s WS je vhodná **integrace do běžné základní školy**, projiné je přínosnější **vzdělávání ve speciální škole**. Je nutné znát potřeby a zájmy dětí a využít jejich silné stránky tak, aby v rámci svých možností dosahovaly co nejlepších výsledků. Důležitá je spolupráce s poradenskými zařízeními – se speciálně pedagogickými centry či pedagogicko-psychologickými poradnami. Poradenská zařízení doporučují vhodné školské zařízení, udělují doporučení k integraci, včetně podpory formou asistenta pedagoga, spolupracují s vybraným školským zařízením a poskytují mu odbornou podporu.

Je nutné dát pozor na jednorázové psychologické vyšetření nebo na zápis

do školy, kdy se nemusejí projevit všechny kognitivní problémy, protože díky svým dobrým vyjadřovacím schopnostem působí děti s WS vyspělejším dojmem.

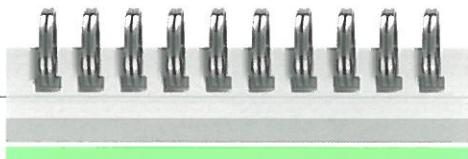
Je-li dítě vzděláváno ve speciální škole, vyplatí se podporovat jeho integraci mezi ostatní děti prostřednictvím různých volnočasových aktivit.

V základní škole praktické se vzdělávají žáci, kteří se nacházejí zpravidla v pásmu lehké mentální retardace. Vzdělávání se zaměřuje na všeobecný rozvoj žáka, na poskytování vědomostí, dovedností a návyků, které jsou potřebné k uplatnění v běžném praktickém životě. Základní škola praktická trvá devět let a úspěšným dokončením je základní vzdělání.

V základní škole speciální jsou vzděláváni ti žáci, kterým jejich rozumová schopnost neumožňuje vzdělávání na základní škole ani na základní škole praktické. Jedná se zejména o žáky se středně těžkou mentální retardací, s těžkou mentální retardací, s hlubokou mentální retardací nebo o žáky s kombinovaným postižením. Cílem vzdělávání je rozvíjet psychické i fyzické schopnosti tak, aby se žák mohl v maximální možné míře zapojit do společenského života a dosáhl maximální možné míry samostatnosti. Základní škola speciální trvá deset let, po jejím úspěšném ukončení získává žák základy vzdělání. Součástí tohoto vzdělávání může být i přípravný stupeň, který může být až tříletý a je určen pro žáky, kteří nejsou schopni plnit učební osnovy základní školy speciální.

Další vzdělávání a možnost uplatnění

Po dokončení povinné školní docházky je vhodné a pro děti přínosné pokračovat dál ve vzdělávání a v hledání dalšího uplatnění.

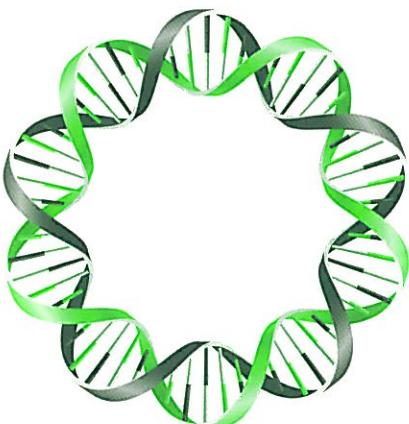

Doporučení:

- střední praktická škola
- výběr vhodného učebního oboru
- další vzdělání formou nejrůznějších kurzů
- podporované zaměstnání
- chráněná dílna

Poradenské služby

Vyhláška č. 103/2014 Sb., kterou se mění vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, stanoví služby k vytváření podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků, podporuje integraci žáků se zdravotním postižením, zmírnuje důsledky zdravotního postižení, hledá vhodné vzdělávací cesty a následné profesní uplatnění.

Poradenská činnost se realizuje:

- v pedagogicko-psychologických poradnách (PPP);
- ve speciálně pedagogických centrech (SPC);
- ve školách: výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, školní speciální pedagog.

Speciálně pedagogické centrum (SPC)

- Zabezpečuje speciálně pedagogickou, psychologickou a další potřebnou podpůrnou péčí dětem se zdravotním postižením.
- Poskytuje poradenské, konzultační, terapeutické a metodické činnosti

pro děti, jejich rodiče a pedagogické pracovníky.

- Provádí speciálně pedagogickou, psychologickou a sociální diagnostiku dětí.
- Spolupracuje s rodiči a zvažuje vhodné zařazení dítěte do vzdělávacího procesu.
- Poskytuje odbornou pomoc při integraci.
- Vypracovává a rozšiřuje metodické materiály pro rodiče a pedagogické pracovníky.
- Pomáhá při přípravě a zpracovávání individuálních výchovně-vzdělávacích a stimulačních programů pro žáky integrované do běžných škol.
- Poskytuje poradenství k volbě dalšího vzdělávání – tzv. kariérové poradenství.

Specifika vzdělávání dětí s WS

Komunikace a sociální vztahy

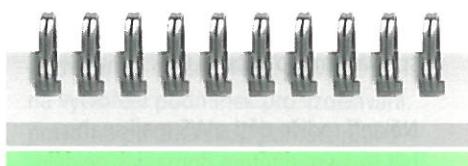
Velkou předností dětí s WS je jejich **přátelskost, společenskost a komunikativnost**. V raném věku však často neprospívají, jsou pláčitivé a nástup řeči je opožděný (mluvit začínají často až v předškolním věku). Řeč se rozvíjí pomaleji, ale před nástupem do školy se řečové schopnosti zlepší. Ve školním věku většina dětí s WS mluví plynule a řeč je velmi kultivovaná, s obsáhlou slovní zásobou. Dobře a plynule vyslovují a často napodobují řeč dospělých. Jsou schopny odposlouchat a používat nezvyklé výrazy a složité fráze, kterým však nerozumějí. Jejich výborné **vyjadřovací schopnosti často převažují nad porozuměním**, a tyto děti tudíž mohou svým projevem působit vyspěleji, než odpovídá skutečnosti.

Děti s WS jsou velmi přátelské povahy, ale najít si kamarády stejněho věku pro ně bývá obtížné. Preferují kontakt s dospělými, ke kterým jsou často až příliš důvěřivé. Svou přízeň chtějí někdy dávat na jeho objímáním a nedodržováním společenských konvencí.

Doporučení:

- Motivujte rodiče, aby začali s logopedií co nejdříve.
- Využijte různé formy alternativní komunikace – obrázky (VOKS systém), zástupný předmět, vlastní znaky apod.
- Vhodná je orofaciální stimulace (může pomoci vyřešit problémy s jídlem, sliněním, hybností jazyka, napomůže nástupu řeči), cvičení typu pití brčkem, masáž okolo úst malými vibrujícími předměty, sfoukávání svíčky atd.
- Nevhodné sociální chování řešte například nácvikem různých společenských situací doma i ve třídě (nácvik přivítání, pozdravu).
- Vytvořte modelové situace, které bude dítě napodobovat. Modelové situace můžete nahrávat na video a s dětmi si je pak znova připomínat.
- Stanovte pravidla – nenavazovat blízký kontakt s cizími lidmi, nestát příliš blízko druhé osoby, nedívat se na cizí osoby upřeně, neobtěžovat je zvídavými otázkami a vyhýbat se tělesným kontaktům s nimi. Vhodné chování odměňujeme.

Řečový projev dětí s WS může být nevhodný, stále se opakující. Nejčastěji mluví o tom, co je samotné nejvíce zajímá. Mají sklon zveličovat a dramatizovat. Porozumění je ve většině případů horší než vyjadřování.

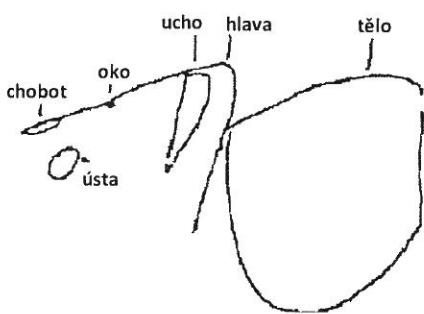
Doporučení:

- Pokud dítě odpovídá na otázky špatně, nemuselo jím plně porozumět – zjednodušte otázku a ujistěte se, že dítě úkolu rozumělo.
- Pravidlo jedné odpovědi – dohodněte se s dítětem, že na jeho otázku odpovíte pouze jednou a na ostatní stejně položené otázky nebudeste odpovídat.

- Když dítě mluví neustále na jedno oblíbené téma (např. vlaky, letadla, nemoci, oblíbený popový idol) nebo pokládá velké množství otázek, je nejlepší je ignorovat. Pokud mu odpovíte, bude otázku pokládat stále znova.
- Snažte se o důslednost – je nutné, aby byla použita stejná strategie doma i ve škole, díky správným metodám se může projev dítěte výrazně zlepšit.

Příklad: Následující obrázek a jeho popis je od 15leté dívky s WS. Jak je vidět, dokázala slona velmi barvitě a obsáhlé popsat. Ale obrázek, který nakreslila pár minut před jeho popisem, se však znížení podobá jen nepatrnně. (*Journey from Cognition to Brain to Gene, Bellugi a kol., 2001*)

Slon a jeho popis (dívka s WS, 15 let, IQ 49)

„A co je to slon – slon je jedno ze zvířat. A copak ten slon dělá – žije v džungli. Může také žít v zoo. A jakpak slon vypadá – má dlouhé šedé uši, vějířovité uši, uši, které mohou ve větru vlát. Má dlouhý chobot, kterým dovede sbírat trávu nebo sbírat seno... Kdyby měl špatnou náladu, může být hrozivý... Když se slon rozruší, umí dupat, může zaútočit. Mají velké, dlouhé kly. Mohou rozbít auto. Když jsou v úzkých nebo když mají špatnou náladu, mohou být hroziví. Nechtějte slona jako domácího mazlíčka, přejete si raději kočku nebo pejska nebo ptáčka.“

Doporučení:

- Ke zvýšení pozornosti využijte **oblíbená téma dítěte**, která alespoň zpočátku zvýší koncentraci.
- Oblíbenou věc** (hračku, knihu) použijte jako **odměnu za vykonanou činnost** (například se domluvíte, že po chvilce plnění úkolů dané práce si dítě bude moci dopřát přestávku ke hraní s touto hračkou).
- Velmi dobře fungují **systémy odměn** – za žádoucí chování či splnění úkolu dostane dítě kladný bod, za nesplnění úkolu a nevhodné chování se mu body odeberou. Po určitém časovém období, např. na konci týdne, si dítě může získané body vyměnit za větší odměnu – zmrzlina, hraní s počítačem, jízda tramvají, výlet (možná spolupráce s rodiči).
- Úkoly rozdělte do menších jednotlivých kroků**, zařazujte časté přestávky.
- Jako většina dětí s mentálním postižením rozumí i děti s WS lépe **jasně strukturovaným úkolům s pevnými pravidly** – s úspěchem se s nimi dá pracovat metodou strukturoванého učení či dalšími metodami používanými např. u dětí s poruchami autistického spektra.
- Zpočátku požadujte, aby dítě **sedělo v klidu alespoň dvě minuty**, po kterých je odměněte oblíbenou hračkou, činností a pochvalou. Postupně zařazujte delší pracovní úseky (např. od pětiminutových až k patnáctiminutovým pracovním úsekům).
- Děti jsou často nepozorné kvůli tomu, že až příliš sledují dění ve svém okolí a nechají se snadno

U zvýšené citlivosti na hluk mějte po ruce sluchátka na uši pro případ nečekaných zvuků, na které může dítě negativně reagovat (bouřka, zvuk sobječky z ulice, zkouška sirén apod.) Pokud lze hluk předvídat, např. potlesk při skončení představení, je nejlepší před ním dítě uchránit

rozptýlit. Pokud je to možné, posadte dítě co nejbliže k učiteli, do první lavice, dál od oken či dveří.

- Hyperaktivním dětem** dopřejte **přiležitost k pohybu** – ořezávat pastelky, doručit zprávu do vedlejší třídy, zalít květiny, srovnat pomůcky ve skříně apod.
- Pracovní listy nebo knížky** by neměly obsahovat mnoho barev ani obrázků; čím méně informací je na stránce, tím lépe se dítě dokáže soustředit a ostatní úkoly je nerozptýluje.
- Slovní komentář** – někomu může pomoci, pokud si dítě každý krok svého úkolu doplní slovním komentářem; dítě může s pedagogem nahlas popisovat, co právě dělá – zvýší se jeho zájem o daný úkol a je více aktivní.
- Využijte **oblíbená téma dítěte** – pro lepší motivaci zařazujeme takové učební materiály, na kterých jsou zobrazena oblíbená téma dítěte (pokud je fascinováno např. auty, více je zaujme obtahování čar na obrázku auta než např. na obrázku zeleniny).
- Děti s WS, stejně jako většina jejich vrstevníků, mají rády počítače, některé jsou jimi přímo fascinovány. Existuje spousta **počítačových výukových programů**, které pomáhají rozvíjet jejich schopnosti a dovednosti (např. program Symwriter, Boardmaker, Moje první myš, Média počítá, Média čte apod.).
- Vhodné je zařazení moderních **počítačů s dotykovou obrazovkou** typu iPad apod., které zlepšují deficit v jemné motorice.

(umožnit mu, aby včas odešlo), nebo je alespoň včas varovat. Dítěti můžeme pomoci navykout si na hluk cíleným vystavováním postupně narůstajícímu zvuku.

Autorka je členkou občanského sdružení Willík